

Кулик Марина Йосипівна,
доцент кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук,
доцент

Симчук Анатолій Степанович,
старший викладач кафедри
кримінального процесу Національної
академії внутрішніх справ

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СПРОЩЕНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ

З позиції підвищення ефективності кримінального провадження в положеннях КПК України було запроваджено диференційовану кримінальну процесуальну форму досудового розслідування кримінальних проступків, з якою кримінальне правопорушення розслідується відповідно до загальних правил кримінального провадження, але з винятками, що дозволяють прискорити або іншим чином оптимізувати кримінальний процес без порушення його принципів та процесуальних гарантій. Однак, навіть після п'яти років з моменту набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень», тривають як теоретичні, так і практичні дискусії щодо змісту спрощеної форми досудового розслідування, критеріїв її реалізації, відповідності засадам кримінального процесу тощо.

І хоча переважна більшість представників наукової спільноти позитивно оцінили запровадження спрощеної форми здійснення кримінального провадження, у той же час все частіше у фахових джерелах висловлюється аргументоване занепокоєння з приводу того, що спрощена модель не сприяє забезпеченню справедливого судового розгляду та суперечить засадам кримінального провадження (презумпція невинуватості, безпосередність дослідження показань, речей та документів, забезпечення доведеності вини, змагальність сторін).

Відтак при застосуванні аналізованої форми кримінального провадження існує загроза порушення захищених процесуальних прав учасників процесу або недостатньо детального

розслідування та дослідження матеріалів кримінального провадження, що обумовлює можливість створення ризику прийняття неправильного рішення у справі. Тому нормами КПК України передбачено конкретні умови, необхідні для завершення кримінального провадження у цій спрощеній формі. Зокрема відповідно до вимог п. 1 ч. 3 ст. 302 КПК України до обвинувального акта з клопотанням про його розгляд у спрощеному провадженні повинна бути додана письмова заява підозрюваного, складена в присутності захисника, щодо беззаперечного визнання своєї винуватості, згоди із встановленими досудовим розслідуванням обставинами, ознайомлення з обмеженням права апеляційного оскарження згідно з ч. 2 вказаної статті та згоди з розглядом обвинувального акта у спрощеному провадженні. Отже, додатковою гарантією дотримання прав підозрюваної (обвинуваченої) особи, а також засвідченням добровільності такої згоди та розуміння її наслідків виступає обов'язкова участь захисника на даному етапі досудового розслідування.

Окрім того, як зазначає Верховний Суд, оскільки спрощене кримінальне провадження щодо кримінальних проступків є обмеженням фундаментального права людини на справедливий судовий розгляд (зокрема, права на захист, права брати участь у судовому розгляді, права на оскарження судового рішення), стороною обвинувачення мають бути належним чином виконані вимоги ст. 302 КПК України, тоді як суди повинні належним чином переконатися, що сторона обвинувачення виконала зазначені вимоги, а також належним чином перевірити скарги сторони захисту (у разі їх наявності) на порушення прокурором, слідчим положень вказаної статті [1].

Отже при реалізації спрощеної моделі здійснення кримінального провадження щодо проступків: по-перше, не повинно бути сумнівів щодо фактичних обставин кримінального діяння, кваліфікації вчиненого кримінального правопорушення чи інших обставин, що визначають вибір відповідного порядку кримінального провадження; по-друге, поруч із матеріальним критерієм береться до уваги оціночні ознаки скороченого кримінального провадження. Мова йде про визнання своєї винуватості підозрюваним, не заперечення встановлених досудовим розслідуванням обставин та згода з розглядом обвинувального акта за його відсутності, позиція інших учасників (потерпілий, представник юридичної особи

щодо якої здійснюється провадження) щодо результату провадження та інші фактори, що можуть зумовлювати швидшу та простішу процедуру розслідування та подальшого судового розгляду кримінального провадження.

Запроваджуючи скорочену модель здійснення провадження щодо кримінальних проступків, законодавець передбачив спрощення в частині здійснення доказування у цій категорії кримінальних проваджень, спрощення у процедурі відкриття матеріалів дізнання, скорочені строки здійснення дізнання. Поруч з цим у ст. 301 КПК України визначено окремий вид строків, якими повинні керуватись дізнавач та прокурор на етапі закінчення дізнання. При цьому, як зауважує Верховний Суд [2], такі строки регламентують не строки досудового розслідування, а строки на виконання повноважень на певному етапі досудового розслідування, проте такі строки у своїй сукупності не повинні виходити за межі термінів, передбачених п. 1 ч. 3 ст. 219 КПК України.

Окремо у ст. ст. 298-2, 299 КПК України законодавець визначає перелік запобіжних заходів, які можуть застосовуватися до підозрюваного на стадії досудового розслідування кримінальних проступків (особисте зобов'язання, особиста порука та затримання), та, зміст яких у свою чергу відповідає ступеню тяжкості вчинених суспільно небезпечних діянь. Як вірно зазначає О. А. Марченко, вони мають виняткове застосування, адже як характер діянь, так і покарання за них, як правило, свідчить про малозначність кримінальних проступків, а також про відсутність мети і підстав для застосування запобіжних заходів. Їх реалізація, продовжує автор, переважно має морально-психологічне значення, оскільки такі запобіжні заходи не здатні серйозно вплинути на поведінку підозрюваного, крім того, навіть у разі порушення норм КПК України щодо виконання обов'язків за застосованим запобіжним заходом суд не може обрати інший (більш суворий) запобіжний захід [3, с. 53].

Водночас, не слід виключати необхідності у їх застосуванні під час дізнання у разі невиконання підозрюваним своїх обов'язків та існування ризиків, визначених у ст. 177 КПК України. Адже запобіжні заходи – це правові інструменти, що дозволяють органам, що здійснюють провадження, забезпечувати належну процесуальну поведінку підозрюваного чи обвинуваченого у певних ситуаціях, що у свою чергу сприятиме ефективному та оперативному здійсненню кримінального

провадження та, у виняткових випадках, запобіганню вчинення особою нового кримінального правопорушення.

Варто наголосити, що процес обрання запобіжних заходів, які не пов'язані з істотним обмеженням прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, є надто формалізованим, що суперечить, на нашу думку, ідеї раціоналізації кримінального процесу. Адже обрання вказаних процесуальних заходів примусу відносно підозрюваного вимагає від дізнавача вчинення комплексу процесуальних заходів: підготовка клопотання, погодження його з прокурором та подання до суду, надання клопотання з іншими матеріалами підозрюваному; розгляд та прийняття рішення про застосування запобіжного заходу слідчим суддею. З огляду на викладене виникає питання про те, чи дійсно сприяє пришвидшенню розслідування кримінальних проступків передбачений порядок застосування запобіжних заходів під час дізнання, враховуючи скорочені строки його здійснення. У науковій літературі вже висловлювались побажання спростити процедуру застосування запобіжних заходів у такому разі. Так, В. О. Матвійчук пропонує з урахуванням потреби у значному скороченні зазначеної процедури закріпити в нормах КПК України повноваження прокурора, слідчого чи дізнавача, за погодженням із прокурором, приймати процесуальні рішення про застосування запобіжних заходів у вигляді особистого зобов'язання та особистої поруки [4, с. 339].

Не можемо повністю погодитись з наведеним підходом. На наше переконання, суб'єктом застосування зазначених заходів примусу під час досудового розслідування кримінальних проступків поруч із слідчим суддею може виступати виключно процесуальний керівник. В цьому контексті слід звернути увагу на приписи кримінального процесуального законодавства європейських країн, які допускають можливість обрання неізоляційних заходів прокурором.

Зокрема, відповідно до ст. 121 КПК Литовської Республіки [5] арешт, посилений нагляд, домашній арешт та зобов'язання проживати окремо від потерпілого та (або) не наближатися до потерпілого ближче, ніж на встановлену відстань, можуть бути призначені лише за постановою судді досудового слідства або суду. Інші запобіжні заходи (застава, зобов'язання періодично реєструватися у відділку поліції, письмове зобов'язання про невиїзд) окрім як за постановою судді досудового слідства можуть бути застосовані і з дозволу прокурора. Згідно з

положеннями розділу 28 КПК Польщі [6], саме прокурор під час підготовчого провадження вирішує питання про застосування запобіжних заходів, за винятком тримання під вартою (ст. 250). Аналогічні положення відображені у ст. 203 КПК Румунії [7], приписи якої визначають прокурора як одного із суб'єктів застосування неізоляційних запобіжних заходів.

Підсумовуючи, зазначимо, що національна правова система поступово впроваджує механізми спрощення у кримінальному провадженні, залишаючи загальну процедуру лише для здійснення кримінального провадження щодо злочинів. При цьому зростає використання скороченої процедури здійснення кримінального провадження щодо кримінальних проступків демонструє її ефективність у кримінальному судочинстві. Водночас деякі положення потребують певного удосконалення з позиції забезпечення делікатного балансу між швидкістю, справедливістю та дотриманням основоположних засад кримінального провадження.

Список використаних джерел

1. Постанова Верховного Суду від 6 жовтня 2021 року у справі № 185/7793/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100292419>.
2. Постанова Верховного Суду від 6 вересня 2022 року у справі № 705/1850/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106191186>.
3. Марченко О. А. Особливості досудового розслідування кримінальних проступків у формі дізнання: деякі процесуальні аспекти. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2021. № 3. С. 49–54.
4. Матвійчук В. О. Поняття та правова сутність дізнання у кримінальних провадженнях по кримінальних проступках в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 9 (11). С. 335–344.
5. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (Žin., 2002, Nr. 37-1341). *Infolex*. URL: https://www.infolex.lt/portal/start_ta.asp?act=doc&fr=pop&doc=10708
6. Kodeks postępowania karnego : Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Dz. U. 1997 Nr 89 poz. 555. *Internetowy System Aktów Prawnych*. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19970890555>
7. Codul de Procedura Penala al Romaniei din 1 iulie 2010. (Legea nr. 135/2010). *Portal Legislativ*. URL: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/185907>